Разпознаване, правна квалификация, разследване и доказване

Обучението развива специализирани компетентности за работа по престъпления, при които изборът на пострадалия, предметът на посегателството или мотивацията на извършителя са свързани със защитен от закона признак. То обединява наказателноправния анализ с психологично разбиране на предразсъдъците, груповите нагласи и престъпната мотивация и ги свързва с конкретни решения при разследването, доказването и индивидуализацията на наказателната отговорност.

Целева група: съдии, прокурори, следователи и полицейски служители. Обучението може да се провежда в професионално еднородни или смесени групи, позволяващи съвместно обсъждане на разследващите, прокурорските и съдебните подходи. Броят участници в група е 20–30 души.

Продължителност: пет модула по 90 минути — общо 450 минути, без почивките. Разпределението им и съотношението между аналитичната и практическата работа се съобразяват с предварително установените потребности на групата.

Цел на обучението

Обучението изгражда умения за разграничаване на престъпленията с дискриминационен елемент от други престъпления и от прояви извън приложното поле на наказателния закон; установяване на дискриминационната мотивация, включително при съчетаването ѝ с други подбуди; планиране на разследването и събиране на относими доказателства; професионално взаимодействие с пострадали, свидетели и обвиняеми; прилагане на стандартите за ефективно разследване и равно третиране. Специално внимание се отделя на оценката на конкретната обществена опасност на деянието и дееца и на предотвратяването на предубедени изводи при упражняване на служебните правомощия.

Първи модул: Равенство и дискриминация в наказателноправен смисъл

Модулът изгражда обща понятийна основа за разпознаване на дискриминационния елемент и определяне на неговото правно значение. Разглеждат се:

- равенството като обект на наказателноправна защита и особеностите на престъпленията, засягащи едновременно конкретния пострадал и групата, с която той е свързан;
-

понятията „защитен признак“, „стереотип“, „предразсъдък“, „дискриминационна нагласа“ и „дискриминационен мотив“;

- действителната и предполагаемата принадлежност на пострадалия и посегателствата поради неговата връзка с други лица или групи;
- обхватът на защитата по отделните състави на НК и връзките с антидискриминационното законодателство;
- приложимите международни и европейски стандарти и значението на практиката на ЕСПЧ и СЕС в съответните им области на компетентност.

Практическата работа включва серии бързи въпроси и кратки ситуации за установяване на юридически значимите факти и разграничаване на правните понятия от всекидневните им употреби.

Втори модул: Дискриминационният мотив — съдържание, усложнения и разграничения

Модулът развива умения за анализ на мотивацията и за проверка на конкуриращи се обяснения на извършеното. Основните теми са:

- връзката между защитения признак, избора на пострадалия и решението за извършване на престъплението;
- видовете дискриминационни мотиви и значението им за съставомерността, квалификацията и индивидуализацията на отговорността;
- множествената и смесената мотивация, включително съчетаването на дискриминационни подбуди с личен конфликт, корист или сексуален мотив;
- разграниченията от хулиганските подбуди, афекта, терористичната цел и геноцидното намерение;
- индивидуалната мотивация при съучастие и влиянието на груповата принадлежност, лидерството и натиска за съобразяване с групата.

Участниците анализират варианти на общ казус, при които промяната на отделни факти изисква преразглеждане на извода за мотива и правната квалификация.

Трети модул: Разпознаване и доказване на дискриминационния елемент

Модулът свързва анализа на мотива с изграждането и проверката на разследващи версии. Разглеждат се:

- индикаторите за дискриминационна мотивация: избор на пострадалия или обекта, съпътстващи изявления и символи, начин на извършване, предходно и последващо поведение;
- значението на контекста и съвкупната оценка на доказателствата, включително при липса на открито заявена враждебност;
- своевременното установяване и запазване на електронни доказателства — публикации, съобщения, изображения, видеозаписи и данни за разпространението им;
- подготовката и провеждането на разпити на пострадали, свидетели и обвиняеми при зачитане на процесуалните им права;
- възможностите и границите на експертното изследване, формулирането на задачи към вещите лица и оценката на заключенията;
- типичните пропуски: преждевременно изключване на дискриминационната версия, заместване на доказването с предположения и пренасяне на групови характеристики върху конкретното лице.

Практическата работа включва изготвяне на план за разследване, подбор на доказателствени източници и формулиране на въпроси за разпит и експертно изследване.

Четвърти модул: Видове престъпления с дискриминационен елемент и правна квалификация

Модулът разглежда приложението на наказателния закон към различни форми на дискриминационно посегателство:

- престъпления против равенството и свободата на вероизповеданията;
- престъпления против личността и собствеността с дискриминационна мотивация;
- престъпно проповядване и подбуждане към дискриминация, насилие или омраза, включително в цифрова среда;
- групови посегателства, престъпни сдружения и разграничаване на отговорността на участниците;

- дискриминационният елемент като основен, квалифициращ или индивидуализиращ признак;
- конкуренцията между приложими състави и обосноваването на правната квалификация.

Работата се основава на съпоставка на българска съдебна практика и относими решения на ЕСПЧ. Участниците обсъждат различни квалификации на обща фактическа основа и аргументират избора си.

Пети модул: Граници на наказателноправната защита и професионален отговор

Модулът обединява придобитите знания при решаване на цялостен случай. Акцентите са:

- разграничаване на престъпните прояви от други нарушения на забраната за дискриминация и от правомерното упражняване на свободата на изразяване;
- оценка на съдържанието, контекста, адресатите, начина на разпространение и въздействието на публичните послания;
- стандартите за ефективно разследване на възможна дискриминационна мотивация и за участие и защита на пострадалия;
- предотвратяване на вторична виктимизация, обвиняване на пострадалия и предубедена оценка на достоверността;
- индивидуализация на наказателната отговорност според доказаната мотивация, ролята на дееца и конкретните последици, при избягване на двойното отчитане на един и същ признак.

Провежда се структурирана симулация с разпределени професионални роли. Участниците вземат решения по последователно предоставяни факти, обосновават доказателствените си искания и представят мотивирана крайна позиция. Следва обсъждане на пропуските, алтернативните подходи и приложимите стандарти.

Методика
Интерактивна визуализирана лекция, серии бързи въпроси, сравнителен анализ на съдебни решения, групово решаване на казуси, структурирана симулация и дискусионни формати. Казусите позволяват проследяване на връзката между установените факти, психологичното им обяснение и правния извод. Обратната връзка оценява аргументацията, пълнотата на проверените версии и качеството на професионалните решения.
Обучението се основава на актуалното законодателство, практиката на българските съдилища и прокуратури и относимата практика на ЕСПЧ и СЕС. Професионалните стереотипи и рискът от дискриминационно третиране се разглеждат във всички модули чрез конкретните задачи.

Профил на лекторите
Екипът включва един изследовател на съдебната практика по наказателни дела с поне 10-годишен опит, специализиран в обучението на посочената целева група по описаната методика и със специална компетентност в антидискриминационното право и практиката на ЕСПЧ и СЕС; и един юридически психолог със специална подготовка в областта на дискриминацията или адвокат с опит по дела за защита срещу дискриминация.

Всяко конкретно обучение се разработва след предварително проучване на обучителните потребности и ресурси на групата. Подборът на казуси, сложността на задачите и акцентите в програмата се съобразяват с професионалните функции и опита на участниците.